

βουθίσθη εἰς τὸ χῶμα ὡς λίθος εἰς ὕδωρ, καὶ ἀνεπήδησε ῥαγίσσα μετὰ φοβερᾶς βροντῆς εἰς μυρία συντρίμματα. Ἀλλὰ συγχρόνως, εἰς τὸν κλονισμὸν τῆς ἐκρήξεως, βοηθούμενον ὑπὸ τοῦ ἐπιβαρύνοντος χῶματος, ἐρράγησαν αἱ δοκοί, καὶ κατεκρημνίσθησαν θαρσεῖαι, συμπαρασύρουσαι καὶ μέρος τοῦ οικοδομήματος.

Τότε ἐν τῷ μέσῳ τοῦ φοβεροῦ δούπου ἠγέρθη ὄξεια κραυγὴ, καὶ μετὰ ταῦτα τὰ πάντα ἐκάλυψε σιγὴ τοῦ θανάτου. Ἦν δὲ αὕτη ἡ κραυγὴ τῶν νέων θυμάτων τῆς ἐλευθερίας, ἐκπεπομένη ἐκ τῶν καταρρέοντων μνημείων τῆς ἀρχαϊότητος.

Ἔρευναι περὶ τῶν

ΑΡΧΑΙΩΝ ΥΔΡΑΓΩΓΕΙΩΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Ἡ τῶν ἀρχαίων ὑδραγωγείων τῶν Ἀθηναίων ἔρευνα ἀπῆλθε πάντοτε δαπάνας μεγάλας καὶ χρόνον ἕνεκα τῶν παρεντιθεμένων δυσχερειῶν. Σπανίως ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιχειρησθῆ τῆς ἐρεύνης ταύτης ἄνευ ἀνασκαφῶν, ὧν ὅμως ἡ δαπάνη ὑπερέβαινε τὰ ἐμὰ ἰδιωτικὰ μέσα. Ἐὰν δὲ νῦν δημοσιεύω ἐργασίαν, ἣτις καίτοι στηρίζεται ἐπὶ προτέρων πολυετῶν ἐργασιῶν δὲν ἔφερεν εἰσέτι εἰς τελικὸν ἐξαχόμενον, αἴτιον τούτου εἶνε ὅτι πρὸς περᾶτως τούτης αἱ ἀνασκαφαὶ δεόν νὰ γίνωσιν ἐπὶ μεγάλων ἐκτάσεων. Τοῦτο δὲ δύναται νὰ ἐλπίζη, ἐπειδὴ εἰς τὰς Ἀθήνας, πόλιν ἔχουσαν πληθυσμὸν 55-60,000 ψυχῶν, ἐπῆλθεν ἔλλειψις λίαν αἰσθητῆ ὕδατος, τὴν 5-ποῖαν ὅπως ἀναπληρώσῃ τὰ μέγιστα ἠγωνίσθη ὁ νῦν δήμαρχος.

Ὅπως ποτ' ἂν ἦ ὅμως εἶνε γνωστὸν τὴν σήμερον πῶς οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι, εἰς χρόνους μάλιστα καθ' οὓς ἡ πόλις αὐτῶν περιεῖχε περὶ τὰς διακοσίας χιλιάδας κατοίκων, ἐπρομηθεύοντο τὸ ὕδωρ, ὅπερ μετεχειρίζοντο οὐ μόνον πρὸς πόσιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς λουσίαν καὶ πάσας τὰς λοιπὰς ποικίλας χρεῖας τῶν μεγάλων πόλεων, ἐν αἷς διὰ τοῦτο ἀναλίσκεται μέγα ποσὸν ὕδατος.

Ἐκ τῶν ἀρχαίων ὑδραγωγείων τινὰ μὲν εἶχον ἤδη ὀνόματα· τὰ πλεῖστα ὅμως πρὸς εὐκολωτέραν κατάταξιν ὠνομάσθησαν ὑπ' ἐμοῦ, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς θέσεως ἐν ἧ κείνται. Εἰσὶ δὲ τὰ ἑξῆς :

1* Τὸ ὑδραγωγεῖον ὑπὸ τὴν κοίτην τοῦ Ἰλισσοῦ.¹

2 Τὸ ὑδραγωγεῖον τοῦ Ὑμηττοῦ.

3* Δεῖψανα ὑδραγωγεῖον κατὰ τὴν ἀνωτέραν κοίτην τοῦ Ἰλισσοῦ.

4* Τὸ ἀρχαῖον ὑδραγωγεῖον ἐν τῷ βασιλικῷ κήπῳ.

5 Ὑδραγωγεῖον παρὰ τοὺς πόδας τῆς Πνυκός.

1. Τὰ μετ' * σεσημειωμένα ὑδραγωγεῖα ἔχουσι καὶ σήμερον ἔτι ὕδωρ.

6* Ὑδραγωγεῖον τοῦ παρὰ τῷ Θεοσίῳ κήπου τοῦ Λαοῦ.

7* Ὑδραγωγεῖον τῆς Ἁγίας Τριάδος.

8* Ἡ ὑπόνομος.

9* Τὸ ὑδραγωγεῖον τῆς πόλεως Ἀθηναίων.

10 Τὸ ὑδραγωγεῖον τῆς Κηφισίας.

11 Τὸ ὑδραγωγεῖον τῶν Πατησίων.

12* Τοπικὰ ὑδραγωγεῖα παρὰ τὰ Πατήσια.

13 Ὑπόγειον ὑδραγωγεῖον τῶν Πατησίων.

14 Τὸ ὑδραγωγεῖον Στρέφης.

15 Τὸ ὑδραγωγεῖον τῆς Συναίας ἀκαδημίας.

16* Τὸ ὑδραγωγεῖον τοῦ κ. Βούρου.

17 Τὸ ὑδραγωγεῖον τῆς ὁδοῦ Πειραιῶς.

18* Τὸ ὑδραγωγεῖον τῶν Ἁγίων Θεοδώρων.

19* Τὸ ὑδραγωγεῖον τοῦ κ. Φιλήμονος.

20 Διάφορα ἄλλα.

Ὅλα τὰ ὑδραγωγεῖα ταῦτα περιέγραψα ἐφ' ὅσον τοῦτο μοι ἦτο δυνατόν ἀκριβῶς· διότι οὐδὲν τούτων, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ «τῆς πόλεως Ἀθηναίων» ἐξαίρουμένου, εἶνε γνωστὸν ἀπὸ τῶν πηγῶν μέχρι τῆς ἐκβολῆς αὐτοῦ. Ἡ ἐργασία αὕτη, ἡ γενομένη ὅλως ὑπὸ ἀρχαιολογικῶν ἐποψῶν, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ἡμῖν καὶ εἰς τὰς σήμερον γενομένης ἐρεύνης πρὸς ἀνεύρεσιν ὕδατος διὰ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων· καὶ δυνάμεθα νὰ θέσωμεν ὡς ἑξῆς τὸ ζήτημα :

Πῶς δύναται νὰ ἐλαττωθῇ ἡ ἐκλείψη ἢ ἐλλείψις τοῦ ὕδατος τῆς πόλεως Ἀθηναίων διὰ τῶν νῦν ὑπαρχόντων ἀρχαίων ὑδραγωγείων ;

Ἐν καὶ μόνον ὑδραγωγεῖον, τὸ ὑδραγωγεῖον τῆς πόλεως» προμηθεύει τανῦν τὰς Ἀθήνας διὰ ποσίμου ὕδατος. Τὸ ὑδραγωγεῖον τοῦτο εἶχε καταστήσει εἰς τοσοῦτω κακὴν κατάστασιν, ὅτε παρελθουσῶν τοσοῦτων ἑκατονταετηρίδων ἀπὸ τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ, ὥστε τὸ δι' αὐτοῦ διαχετευόμενον ποσὸν τοῦ ὕδατος δὲν ἐπάρκει εἰς τὴν ταχέως αὐξανόμενῃ πρωτεύουσῃ τοῦ κράτους. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ ἔτους 1847 ἤδη ἐγένετο ἡ πρώτη κατὰ δὲ τὸ 1855 ἡ δευτέρα κῆθρα τῆς πόλεως ὑδραγωγῆς ἐκταθεῖσα μέχρι τῆς κώμης Χαλανδρίου. Κατὰ δὲ τὸ 1861 ἡ βασίλισσα Ἀμαλία διέταξε τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ διαστήματος ἀπὸ Ἀμπελοκήπων μέχρι τῆς δεξαμενῆς τοῦ Ἀδριανοῦ, κατὰ τὴν μεσημβρινὴν κλιτὸν τοῦ Λυκαβητοῦ κειμένης· ἀλλ' αὕτη ἐπερατώθη 8 ἔτη θραδύτερον ἐπὶ τοῦ δημάρχου κ. Κυριακοῦ, ὑπὸ δὲ τὴν εἰδικὴν ἐπίβλεψιν τοῦ ἀρχιτέκτονος τῆς πόλεως κ. Γενίσαρλη ἐπανῆλθεν εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν· ἡ δεξαμενὴ ἐκαλύφθη διὰ θόλου καὶ τὸ ὕδωρ κατὰ τὸ νέον σύστημα διεμοιράσθη εἰς πᾶσαν τὴν πόλιν διὰ σιδηρῶν σωλήνων.

Ὁ ἐντελής καθαρισμὸς τοῦ ὑδραγωγείου ἀπὸ Χαλανδρίου πρὸς τὰ ἄνω μέχρι τῶν πηγῶν ἀπεφασίσθη κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὑπὸ τῶν τανῦν δημαρχικῶν ἀρχῶν καὶ θέλει διεξαχθῆ προσηλθόντος καὶ τοῦ ἐρικτολόγου κ. Κορδέλλα.

Διὰ τοῦ μέσου τούτου πάντως θ' αὐξηθῆ μὲν τὸ ποσὸν τοῦ ὕδατος, οὐχὶ ὁμως καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ὅσον γενικῶς πιστεύεται· διὸ καὶ ἡ λειψυδρία δὲν θὰ πάυσῃ οὔτε εἰς τὸ μέλλον οὔσα μία τῶν κυρίων πληγῶν τῶν Ἀθηνῶν. Περὶ τούτου δυνάμεθα νὰ πεισθῶμεν τελειῶς ῥίπτοντες βλέμμα ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω πίνακος τῶν ὑδραγωγείων τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν, ἔνθα παρατηροῦμεν πολλὰ ὑδραγωγεῖα τοῦ αὐτοῦ μεγέθους καὶ τῆς αὐτῆς σημασίας μετὰ τοῦ τῆς πόλεως σημερινοῦ ὑδραγωγείου· τὸ ὑπόγειον π.χ. ὑδραγωγεῖον τῆς ὁδοῦ Πατησίων, τὸ ὑδραγωγεῖον τῆς Κηφισίας κ.τ.λ. Πλὴν τούτου δὲ εἶνε πολὺ πιθανόν, ὅτι ὑπάρχουσι καὶ πολλὰ ἄλλα ὑδραγωγεῖα μὴ ἀνακαλυφθέντα μέχρι σήμερον. Εἶνε λοιπὸν καταφανέστατον, ὅτι αἱ νεώτεραι Ἀθῆναι δὲν δύνανται νὰ προμηθεύονται ἐπικρῶς ὕδωρ δι' ἐνὸς μόνου ὑδραγωγείου, ἀφοῦ αἱ ἀρχαῖαι ἐχειριάζοντο πρὸς τοῦτο σχεδὸν εἰκοσι. Τὸ ὑδραγωγεῖον τῆς Κηφισίας π.χ. ἔφερεν εἰς τὰς Ἀθῆνας τόσον ὕδωρ ὅσον καὶ τὸ «ὑδραγωγεῖον τῆς πόλεως» ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ εἰς βραχίον αὐτοῦ ἀπεκόπη κατὰ τὴν χώραν ἔνθα ὑπῆρχον αἱ πηγαι, ὁ δὲ ἕτερος ἐπληρώθη ἄμμου καὶ αἱ δαπάναι τῆς ἐκκαθάρσεως εἶνε μεγάλαι, νομίζω καλὸν νὰ παραιτηθῆ τις τοῦ ὑδραγωγείου τούτου καὶ προτείνω ἕτερον, οὔτινος ὁ καθαρισμὸς εἶνε εὐκόλος διὰ τῶν νῦν μεθόδων, κινητῆς μηχανῆς μετὰ ὑδραντλίας. Ὡς τοιοῦτον δ' ἐννοῶ τὸ ἐν τῷ ἀνακτορικῷ κήπῳ ἀρχαῖον ὑδραγωγεῖον. Τὸ ὑδραγωγεῖον τοῦτο, τῆς αὐτῆς ἀξίας μετὰ τοῦ τῆς πόλεως, εἶνε ἐπίσης ὅπως καὶ τοῦτο ἐγκεχωσμένον ἐν βράχῳ. Καίτοι δὲ τὸ ἐν τῷ κήπῳ μετ' αὐτοῦ συνεχόμενον φρέαρ ἔχει θάθος 13:00 μέτρων, κεῖται ὅμως πάντοτε ἀρκετὰ ὑψηλὰ, ὥστε τὸ ὕδωρ νὰ καταπίπτῃ εἰς τὴν πλατείαν τοῦ Συντάγματος καὶ νὰ κοινωῆ μετὰ τῶν μέσων καὶ τῶν χημαλοτέρων μερῶν τῆς πόλεως.

Κατὰ δεύτερον λόγον ἀναφέρω τὸ ὑδραγωγεῖον τοῦ κ. Φιλήμονος, τὸ διακρινόμενον διὰ τὸ περιφημον αὐτοῦ πόσιμον ὕδωρ. Τὸ ὑδραγωγεῖον τοῦτο κεῖται πολλῶν βαθύτερον καὶ ἐπομένως θὰ προμηθεύσῃ τὰ μέσα καὶ τὰ χημαλοτέρων κείμενα μέρη τῆς πόλεως. Πάντως ὅμως εἶνε κέρδος σημαντικὸν ἐν τῷ ὑδραγωγεῖον τῆς πόλεως ἐπιφυλαχθῆ μόνον διὰ τὰ ὑψηλὰ μέρη αὐτῆς.

Τέλος κατέχομαι ὑπὸ τῆς ἐλπίδος ὅτι αἱ νῦν ἀρχαὶ θὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψιν τῶν τὰς ἐμὰς παρατηρήσεις καὶ ἐρεῦνας μετὰ τῆς προτάσεώς μου καὶ ὅτι οὕτω θὰ προμηθεύωσιν ἐπαρκῶς τὴν πόλιν δι' ὕδατος.

Ἰούλιος, 1877.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ ΤΕΙΛΑΕΡ.

Ἀρχαῖα τις Σπαρτιατικὴ ἔγραψε πρὸς τὸν ἀποδημοῦντα καὶ κἀκῶς πολιτευόμενον υἱὸν τῆς

τάδε· «Κακὴ περὶ σοῦ φήμη περιέχεται· ἡ ταύτην ἔκνιψον, ἢ μὴ ἔσο.»

Τὸ πρωτότυπον τοῦ ἐπομένου περιέργου ἐγγράφου εὐρίσκειται εἰς χεῖρας ἀνωτέρου τινὸς ἀξιωματικοῦ τοῦ στρατοῦ.
Σ. τ. Δ.

Μία διαταγὴ τῆς ἡμέρας τοῦ ΓΕΡΟ-ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

Διαταγὴ τῆς ἡμέρας: 15 Φεβρουαρίου 1822. Στρέφι.¹

Καπεταναῖοι καὶ στρατιῶται Ἕλληνες, ὅσοι ἀκολουθεῖτε εἰς τὴν ἐκστρατείαν μου ταύτην ἰδοὺ πλέον ἐμακρύνωμεν ἀπὸ τὰ σύνορα τῶν ἐπαρχιῶν μας, καὶ ἐμβήκαμεν εἰς ξένα, αἱ δὲ ποῖται μᾶς προσμένον ὡς σωτῆράς των, μὲ τὰς ἀγκάλας ἀνοικτάς. Ἡ παρουσία μας θέλει τοὺς ἐμφυχώσει, καὶ ἀπὸ ἡμᾶς θέλει λάθουν παράδειγμα εὐταξίας, καὶ εἰς κάθε ἄλλο τι χρεωστοῦμεν λοιπὸν ὅλοι ἐπίσης νὰ φυλαττώμεθα ἀπὸ κάθε ἀταξίαν, ἡ ὁποία μᾶς προξενεῖ κακὴν ὑπόληψιν· λέγω:

Αὐν Οἱ στρατιῶται ὅλοι νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τοὺς Καπεταναίους των, καὶ οἱ Καπεταναῖοι εἰς τὸν Στρατηγὸν τους. Νὰ ἦναι πρόθυμοι, νὰ κάμνουν μὲ εὐπέθειαν ὅ,τι προστάσσονται, καὶ κἀνεὶς νὰ μὴ ἀπειθήσῃ ἢ παρακούσῃ, ἐπειδὴ θέλει παιδεύεται αὐστηρῶς.

Βον Οἱ Καπεταναῖοι χρεωστοῦν νὰ προσέχουν τοὺς στρατιώτας των νὰ μὴ κάμνουν ἀταξίας, διότι οἱ Καπεταναῖοι θέλει δίδουν λόγον εἰς τὸν Στρατηγὸν διὰ κάθε ἀταξίαν ὅπου ἀκολουθεῖ ἀπὸ μέρους τῶν στρατιωτῶν.

Γον Κἀνεὶς νὰ μὴ πειράξῃ ἢ ἀρπάξῃ πρᾶγμα, ἢ ἀρνί, ἢ ὄρνιθα, ἢ ὅποιον ἄλλο πρᾶγμα· νὰ μὴ πειράξουν τὸν νοικοκύρη τοῦ κονακίου των, οὔτε κἀνεὶν πρᾶγμα τοῦ ὀσπητιοῦ του, οὔτε κρασί του, οὔτε κἀν εἰς κῆπον νὰ ἐμβαινούν νὰ πειράξουν τὰ σπαρτὰ, οὔτε ἄλλο τι νὰ κάμνουν, οὔτε στρατιώτης χωρὶς τὴν ἄδειαν τοῦ Καπετάνου του, οὔτε Καπετάνος χωρὶς τὴν ἄδειαν τοῦ Στρατηγοῦ, ἀλλὰ καθεὶς νὰ ζητῆ μὲ εὐταξίαν καὶ τιμὴν ὅ,τι εἶναι πρέπον.

Δον Νὰ μὴν πιασθῆ κἀνεὶς ὅτι μεθύει ἢ πίνοι κρασί ὑπὲρ τὸ πρέπον, ἀλλὰ καὶ τὸ πιστόν τους νὰ ἦναι τακτικόν, ὁμοίως καὶ τὰ τραγοῦδια καὶ οἱ χοροὶ, καὶ αἱ εὐθυμίαι νὰ ἔχουν μέτρον καὶ νὰ γίνωνται εἰς τὸν καιρὸν τους, καὶ νὰ μὴ κάμνωμεν ἀπλῶς ὅ,τι φθάνωμεν εἰς κάθε καιρὸν καὶ τόπον.

Εὐν Κἀνεὶς νὰ μὴ ἔχῃ ἄδειαν νὰ ρίψῃ τουφέκι ἢ τὸ σημάδι, οὔτε στρατιώτης χωρὶς τὴν ἄδειαν τοῦ Καπετάνου του, οὔτε Καπετάνος χωρὶς τὴν ἄδειαν τοῦ Στρατηγοῦ του.

1. Στρέφι: Χωρὶον κείμενον πρὸς βορρᾶν τῆς δεξιᾶς ὄψεως τοῦ Ἀλφειοῦ. Ἀνήκει εἰς τὸν δῆμον Ὀλυμπίας, τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας, τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἠλίδος, ἀπέχει δὲ 2 ὥρας καὶ 15 λεπτὰ ἐκ τῆς πόλεως Πύργου καὶ 17 ἐκ τῶν Πατρῶν.
Σ. τ. Δ.